

čem mahú dobiti? Vém, da bi bil dobra nastel“. — „Kaj, ljubi moj, za mah ti je skerb? Mahú imaš dosti ti! Ni ti treba deleč iti; sej ga je na cente — na drevji svojem.

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčii.

Spisal Matija Majar.

Poslednja vojska med Rusom i Turkom je bila za voljo kristjanov v Turčii. Tako se je v obče govorilo i pisalo. Turki so namreč po svoji stari turški navadi vgnetavali i mučili kristjane tako neusmiljeno, da so se morali smiliti vsakemu v serce, kdor je še serce imel, ali da mu ni bilo serce kamenito. Široko i podolgoma razlagati Slovincem ni potreba, kako sirovi i divji so okrutni Turki. To vsi vemo. To ne vejo samo tisti, ki novine i časnike čitajo, temoč to dobro vejo že od nekdanj naši priprosti ljudi. Minulo je že blizo 150 let, kar so Turki zadnikrat razsajali i žurili po slovenskih okrajnah, i naši ljudi še sadaj z grozo pripovedujejo, kako strahovito so po deželah divjali, ropali i plenili, požigali i palili, sramotili zversko device i žene kristjanske, ubijali staro i mlado, odpeljevali mnogo odtetega i poropanega blaga i vlekli veliko tisuč kristjanov obojega spola, kakor vjeto živino, v težko robstvo i sužnost v Turčijo globoko. Tato je še pregovor, da se reče od posebno hudobnoga človeka: „Je hud ko Turk“.

Več ko 400 let prebivajo Turki že v Evropi, vsaki narod je med tem napredoval več ali manj po svojih okolnostih: Turčin je pak ostal okruten divjak; kakoršen je bil tadaj, tak je se sadaj. On se ni spremenil za dlako.

Večkrat v poprejšnih letih, posebno rezno leto 1853, so terjali pravoslavni Rusi od Turka, da ima s kristjani v svoji deželi prebivajočimi ravnati po ljudsko, pa ne kakor s živino, da bi bilo kristjanom vsaj za živeti. Al tega Turk še obljubiti ni hotel, koliko manje storiti.

Sadaj so se vzdignuli Rusi vneti za sveto vero z veliko vojsko nad Turka in vnela se je leta 1854 strašna i kervava vojska, na jedni strani Rusi, na drugi Turki. Francozi, Angleži i Sardinci — vsi sami koreniti kristjani so pomagali — bi skoro ne verjel pa je gotovo resnica — so pomagali Turku.

Vojskovalo se je razjareno v mnogih od sebe verlo oddaljenih krajih i deželah, namreč v predelih morja črnega i belega, azovskega i baltiškega, v mali Azii pri Karsu i celo na reki Amuru na severo-vihodni strani Kitaja.

Groza ljudi se je vojskovalo, groza vojakov poginulo, pa tudi groza denarja se potrosilo. Spočital je nekdo, da je samo okolo jedinega mesta Sebastopoljskega se vojskovalo 1 mil. 800.000 vojakov. Pravijo, da je vojska samo okolo tega mesta prišla vsak den Rusom na 4 mil. 800.000 frankov, Turkom na 1 mil. 488.000, Francozom na 3 milijone i Angležem tudi na 3 mil. frankov, — to bi bilo na den samo okolo Sebastopolja nekaj več od 12 milijonov frankov. Koliko bi to le kaj izneslo v našem denarju? — Ako bi imel kdo te denarje v naših dvajseticah, bi moral najeti 15 težkih voznarskih vóz i vpreči v vsakega po četiri močne konje i naložiti za vsakega konja 20 centov, to je po voznarsko na voz po 80 centov dvajsetie i tadaj bi spelal denar, kojega je na jeden den požerla vojska samo okolo Sebastopolja. Koliko je ljudi v ti vojski poginulo, to nikdo rad ne izgovori, je pregrozno.

Samo velika sreča, da ni se vpletlo tudi naše cesarstvo v to nesrečno vojsko.

Letos 30. marca se je sklenil mir v Parizu i ta huda vojska je henjala i prestala.

Ta vojska se je počela za voljo kristjanov v Turčii.

To mora biti nekaj neizrečeno važnega v tej stvari, da se je vozila zavoljo teh kristjanov vojska tako rameno draga na denarjih i na kervi človečji. To mora biti v obče gotovo vredno, obširneje i dokladneje nekaj pregovoriti od teh kristjanov, že zato ker so kristjani, i to kristjani tako sta-

novitni v veri, da se more vse kristjanstvo v njih vgladati i jih občudovati. Več ko 400 let že terpé rod za rodom vsakdanjezversko nasilje turško zavoljo vere; oni so zgubili rajši svojo svobodo, svoje premoženje svojo popred njim vlastno državo, vse človečje prava, rajši kakor da bi se svoje svete vere odrekli. Vse so zgubili, pa svojo sveto i svoj častiti značaj slavenski so vendar začuvali i ohranili. Za nas Slovence je še zvlaste zanimivo nekaj obširneje slišati i brati od teh kristjanov, ker njih večji del so nam brati po kervi, namreč Horvati, Serbi i Bulgari; tudi so oni nam naj bližnji sosedi, ne samo, da slovenske krajine graničijo na Bosno i Istrijo, kjer Serbi prebivajo, temoč 40.000 Serbov stanuje prav pri nas Slovincih, namreč v krajnski deželi nad Kulpo okolo Metlike i Černomelja i se imenujejo Uskoki. Tak narod je nam gotovo dosta blizo, ako ne prebiva samo v naj bližnej deželi, temoč njih nekoliko tisuč prav pri nas domá. (Dalje sledí.)

Kratkočasnice.

* (Resnična prigodba iz Gorenškega). Neki sin je med letom večkrat pisal svojemu očetu ter ga v potrebi prosil za to in uno. Na nobeno pisanje pa ni bilo odgovora. Ko šolski prazniki nastopijo, pride sin na pol bos domú. Žalosten podá roko svojemu očetu in reče: „Zakaj nek mi na nobeno pismo niste odgovorili? Skoraj bi bil mogel zavoljo revšine šolo na kol obesti. Preprosti oče mu prav dobrovoljno odgovori: „Veš, ljubi moj, brati ne znam; rad pa tudi nimam, da bi vsi vedili, kaj mi pišeš. Tukajle pod tramom sem prav dobro tvoje pisma shranil in si mislil, kadar prideš domú, mi jih boš vse sam nar bolje vedil razložiti“. Na to seže oče na polico pod tram in potegne cel šop zapečatenih pisem doli, pa jih poda sinu.

* (Resnična prigodba iz Berolina.) V večjih mestih ne jemljejo radi hišni gospodarji tacihi ljudi za goste v hišo, ki imajo več otrok; prvo vprašanje je tedaj večidel, če si kdo stanovanja išče: ali ima kaj otrok? V Berlinu pride delavec k hišnemu gospodarju, ki je na hišne vrata nabil razglas, da je v hiši njegovo stanovanje prazno, in ko mu na vprašanje: ali ima kaj otrok? odgovori, da ne, ga vzame v hišo. Vès začuden pa zapazi hišni gospodar berž drugi dan, da pet fantov po dvorišu skače. Vès razkačen jo udari gospodar gori k delavcu in mu reče; „Gerdo ste me nalagali, hitro se poberite iz moje hiše!“ „„„Kako to?““ ga zaverne delavec. „Čigavi pa so oni smerkolíni, ki se pretepajo doli po dvorišu?“ zarenčí gospodar. „„„O, to so otroci moje žene““ mu odgovori delavec. „Se vé, da Vaše žene in pa Vaši!“ — še huje zarenčí gospodar. „Ne bo dal, gospod!“ — se mu posmeja mož — „jez sem svoje žene drugi mož — oče vseh teh peterih otrok je že pred tremi leti umerl; jez nimam še nobenega otroka“. — Z dolgim nosom jo je mogel odlaziti hišni gospodar.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Istre. (Konec.) Nadjamo se o svetem Martinu dosti bolj po ceni vince piti, kakor sedaj; zares je okolica Teržaška še dosti okinčena z lepim in obilnim grojzdem, in pri pogledu mnogih nogradov naše Istre veselja igra serce viditi dosti bogato letino. Hvala Bogu! tertna bolezen se ne razširjuje še dozda kakor lani; tudi poleg Poreča in Rovinja se vidi semtertje lepo grojzdje; al okoli Susnjevice in Moščenike je, žalibog, slaba. Smokov (fig) bo obilo, kakor se kaže; naj več pa posebno po Beršeščini, ker jih, kadar je leto zato, v naramnih koših domú nosijo kakor drugod krompir; posušene na solncu so kaj lepe in prijetnega okusa; posušene v peči ne veljajo dosti, in očerné, da so ostudne viditi. Cele posušene (za kombolj) so nar bolje; razkrojene in ena pri drugi tako skupej zložene, da se naredé kakor pôla popirja in tako posušene na lesah in skupej zavite kakor bukve se manj obratajo. Nar boljše so pa, ako se olupijo frišne, oljupljene s sladkorom potre-

je močno kisljatega, vendar pa prijetnega okusa. Engelmayer pravi, da omenjena kuga ni napadla živine, kateri se je ta kisljata pijača skozi 3 dni dajala.

Starozgodovinske čertice.

O božici Kyhala.

Spisal Davorin Terstenjak.

Visokoučeni poznatelj indo-evropejskih jezikov in basnoslovja starih Indov prof. Adalbert Kuhn je važne in resnične besede izustil v svojem članku: „Primerjanje jezikov in prvotna zgodovina indogermaniških narodov“, ktere tukaj navesti moramo. Glasijo se pa takole: „Ako je današnji dan gotova resnica, da vsi indogermaniški jeziki so si v sorodnosti kakor bratje in sestre, se po tem takem smé prav naravno soditi, da takošni zapopadki, ki se nahajajo pri vseh indogermaniških narodih in se izrazujejo z edino, vsem narodom lastno besedo, segajo čez zgodovino posameznega naroda te rodovine“, — in malo dalje pravi: „Vsi ti narodi pa gotovo niso ob enem skupne svoje domačije zapustili; na vsako vižo je čas njih naselitve v njih sedanjih stanoviščih različen po tisuč in tisuč letih; v njih preseljevanji skoz divje doline gorá, skoz puste štepe in rodovitne krajine so se občili z divjimi in omikanimi narodi in tako so se po njih razločnem značaji ali bolj poneumili ali bolj zmodrili, in ravno tako se je pogubila marsiktera národna šega in navada kakor se je življenje njih preminjalo. S tem pa se je zgubila tudi beseda, kakor so se zapopadki zgubili; ni tedaj čuda, da marsikteri zapopadek je bil vsem narodom lasten, pa sedaj se ne nahaja več pri vseh, ali pa da ravno tajista beseda pri dveh ali več družih narodih izrazuje enak, pa ne več edini zapopadek. Če se tedaj pri dveh ali treh takih narodih še nahaja edina beseda za edini zapopadek, se smé v občne misliti, da je tako tudi pri družih narodih bilo, ako se le druge besede nahajajo za ravno tisti ali enaki zapopadek v takem jeziku, ki une besede nima¹⁾).

Takošna je z imenom božice Kyhala. Česki letopisec Stransky²⁾ piše, da je Banka³⁾, sestra Nezamisa, častila božico Kyhala, in Hajek⁴⁾ pripoveduje, da je Banka leta 822 slula kot velika prerokinja. Šestnajst dni je darovala božanstvom vode in zraka, nadzemeljskim in podzemeljskim, in vseh četirih strani sveta in po teh svojih daritvah je zvedila po božici Kyhali prihodnje reči. Kyhala je toraj bila božica preročanstva, in ker v basnih vseh starih narodov nahajamo, da so božanstva vodá odločevavci udesa in delitelji modrosti⁵⁾, tedaj je Kyhala bila božica vode.

Ker te besede iz slovanskega jezika ne moremo več razložiti, moramo besedo v obliko sanskritskega prestaviti. Glasila bi se v sanskritskem Kushala, ker glasnik *y* je postal iz glasnika *u*, in glasnik *h* iz *g* ali *k*. Glasniku *k* pa v sanskritu odgovarja *śh*. In zares v sanskritu se najde „kusha“, aqua, voda; toraj v slovansčini kuka, kyka; al staročeski jezik je *k* rad spreminjal v *h*, n. pr., hurva namesto kurva⁶⁾, odtod kyha. Od tega debla je česka beseda „kyhal“, Ente, Gans, kakor latinska *anas* iz sanskritske *an*, agitare, „ana“, aqua, gerška *νησσα*, Ente, po ostroumnem Pottu⁷⁾ iz *snâ*, fliessen, kakor slovenska *otva*, *utva*, rezijanska *otja* iz *an*, *banka* iz *bana*, in ta iz sanskritske *vana*, „aqua“.

Kyhal, *anas*, Ente, *Otva*, *Utva*, *Otja*, *banka*, *νησσα* pomenujejo toraj eno, in sicer, kakor Pott misli, „die Schwimmerin“, ali še menda bolje „die Wasserbewohnerin“.

Pomen vode in reke je ozko združen. Ker še se je beseda *kyhal* ohranila, je tedaj tudi nekdanja *kyhala* znana bila. Gori sem rekel, da so božanstva vodá delitelji in posestniki prerokovanja, tako nordiške *Nornen*, in v tej besedi vidimo, da poznamljevanje božic prerokovanja in vode je iz enega debla, n. pr., *niordr*, *Meergott*, od sanskritskega *nîra*, „aqua“, *nerungr*, pruski *nehrungen*, slovenski *nura*, *nora*, *ponoriti*, *ponirati*, gerški *νησσον*¹⁾. Tudi v sanskritu nahajamo *kusha*, „aqua“, *kushala*, *gnarus peritus*, *salvus prosper*. Kakošne prečudovite enakoličnosti!

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčii. (Dalje.)

Spisal Matija Majar.

Da pa moremo progovoriti od stanja kristijanov v Turčii dokladneje, se moramo ozreti na vse dežele poluotoka balkanskega i na povestnico narodov tam prebivajočih. Ta poluotok imenujejo nekteri poluotok Slaveno-helenski, nekteri ilirski; pa to poslednje ime nekako ne dopade Serbom, zato ga tudi nočemo tako imenovati, temoč ga imenujemo najprikladneje od njegovega naj večjega pogorja Balkana poluotok balkanski. Tudi Hišpanija in Portugalija se imenujete od pogorja pirenejskega poluotok pirenejski.

Balkanski poluotok obsega vso zemljo i otoke na jugu od Donave i Save med morjem črnim i belim (Marmora), egejskim, sredozemnim i jadranskim.

Podnebje je na celem poluotoku verlo prijetno i ugodno, akoravno ni povsod tako gorško, kakor na poluotoku italijanskem, ker je mnogo visokih gor, tako visokih, da na njih verhih i kernih celo drago leto sneg ne skopni. Še same ravnine, planjave i doline vsred visokih gor leže dosta visoko nad gladino morsko. Na teh gorah je zrak oster i zima dosta huda. V obče pozimi sneg ne pade, temoč se vleže samo megla i dežuje pogosteje; v južnih stranah poluotoka cveti pa večna spomlad. Zrak je verlo čist i zdrav zvnaj nekterih blat i močalov na iztoku Donave. Ako se je nekada izlegla ovde kuga i morija, tega ni bilo krivo podnebje, ktero je verlo prijetno i zdravo, ampak gerda nesnažnost i nečistota turška. Zemlja je zelo rodovitna — še rodovitneja, kakor v Italii, pa v obče slabo obdelana; zvnaj v predelih, kteri so se srečno otresli jarma turškega, kakor v kneževini Serbii in v kraljestvu helenskem (gerškem), kjer se radostno povzdiguje poljedelstvo, živinoreja i se veselo širi prosveta. Nižji hribi i berda so ozalšani z večno zelenjavo, više rastejo kostanji i dobi, še više bukve i jedli, zatim rastline planinske i črez te stermi škerbasto skalovje, goli holmi i skalnati kèrni pogorja helensko-slovanskega. Jugo-zapadne višine i doline na Gerškem, v Epiru i Tesalii so okrašene s prijetno dišečim cvetjem i izverstnim drevjem, tam rastejo: vino, pomeranče, olive, citrone, pavola, tabak i ostale plodine i rastline južnega podnebja. Severne krajine rodé obilno vsakoverstnega žita i gore, v kterih se znajdejo razne rude, so pokrite z dobrovami i gvozdi, v kterih biva mnogo zverine: medvedov, volkov i risov. Pa tudi domača živina se dobro plodí i redí. Dežele so ugodne i prijetne, zdrave i prav rajske, kakor v paradizu ali raji — samo človek je tukaj zavoljo turške divjosti i okrutnosti zdivjan i pravi terplenik.

Naj davnejši i prvobitni prebivavci poluotoka balkanskega so bili na jugu Traki ali Pelazgi i Heleni (Gerki) na Gerškem, Moreji, Livadii i v gerškem otočji (arhipelagu); na severu Iliri, kteri so bili po vsej podobnosti Slaveni, ako ravno se nekterim učenim to še ne zdí dosta jasno dokazano. Stari Heleni so bili tadaj naj

¹⁾ Adalbert Kuhn v svojem „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung“ IV. Band stran 81, 83.

²⁾ Stransky „de republ. Bohem.“ cap. 6.

³⁾ Na rimskem kamenu na Dunaji je ime žensko Benka. Glej Muhar „Römisch. Noricum“ I. 187.

⁴⁾ Hajek II. 477.

⁵⁾ Tudi severni Slovani so radi pripisovali moč preročanstva.

⁶⁾ Mater Verbor. h. v.

⁷⁾ Pott „Etymol. Forschung“ I. 199.

¹⁾ Glej Weinhold v „Zeitschrift für deutsches Alterthum“ VI. 462. 463. Pis.

prosvetlenejši narod, od njih se je pozneje razširila učenost i prosveta še le k narodom zapadnim v Evropi. Macedonski kralj Aleksander, imenovan Veliki, je ustanovil ogromno državo, pozdeje so Rimljani ovladali ta poluotok i rimski cesar Konstantin je prenesel cesarski prestol v stari Bizanc, to je, v Konstantinopelj, sedajni Carigrad, po turško Stambul. Cesarstvo rimsko je zatem razpadlo na zapadno i iztočno. Arkadi je bil prvi cesar iztočni v Carigradu i njegovi nasledniki so se imenovali obično cesarji gerški. Temu je sledilo, da je tudi patrijarh carigradski poglavar cerkve iztočne postal, kjer so uživali v obradih i službah božjih jezikov domačih, narodnih, kakor gerškega, slavenskega i drugih. Narod gerški se je tadaj že bil izopačil i izpridil, bil zavrit, lehkomišeln, zapravljiv i razuzdan, je oslabivljaj i vlada njegova je propadala. Ptujci narodi so burili v dežele gerške, naj dalje so se tukaj razširili Slaveni. Rimsko Moesia, sadajna Bulgarija je že berzo po rojstvu Kristusovem bila obljudnena s Slaveni i v 6. stoletju so Slaveni se razširili po Tracii, Macedonii, zatem se vsedli tudi v Tesalii, Livadii, v Moreji i Peloponesu med samimi Staro-Heleni i se pomešali z njimi. V obče najdemo v 6. veku v jeden mah poplavljen skoro vès balkanski poluotok samimi Slaveni tako, da pozdejši spisovatelji gerški (okolo leta 1000) tožijo: da so prišli Slavenom v vlast celi Epir, Helas (Gerška), Pelopones i Macedonija. Cesarstvo gerško (v Carigradu) je očitno razpadalo; iz njegovih razvalin se je povzdignilo slavensko kraljestvo Bulgarija i cesarstvo Serbija. (Dalje sledi.)

Kratkočasno berilo.

Laž i prilazič.

Národna pravlica iz nabirke Matija Valjavca *).

Jenput bili su dva ljudi laž i prilazič. Išel je jeden vu kèrčmu i zamoli zajtlek vina. Kèrmar vpita ovoga človeka, da jim kaj novoga pove. On jim veli: ja sem videl jednu kokoš, koja je stala z jednum nogum na onaj kraj Save a z drugum na onaj kraj Mure, te onak iz Drave vodu pila. A ljudi, koji su bili vu kèrčmi, kažeju, da je to ni istina. On odide. A kad bi prilazič došel i on tak zamoli zajtlek vina i oni pitaju ovoga, i on jim kaže, da je vidil tak veliko jaje, kaj su morali kovački detiči razbiti, i kad bi oni razbili, mam su devet melinov mlelo, tak su oni odma rekli, da je ona kokoš iznesla ono jaje.

Onda laž išla je vu drugu oštariju, te zamoli, da joj daju jen zajtlek vina. Opet ju pita kèrčmar, da jim kaj novoga pove. Onda jim veli, da je vidil takvoga korena, gde su tri nakovali bile i kod saka nakovali je sedem detičov kovalo. I oni su ni verovali. Kad bi bil došel prilazič a on jim kaže, da je vidil takov list od zelja, kaj je pod njim sedem kol stajalo. Vozda su si mislili, da je onaj koren od ovoga pera.

Opet laž dojde vu drugu oštariju i veli jim, da je vu onoj pokrajini nekoliko pošt morja izgorelo. Oni su mu opet ni verovali. Dojde opet prilazič, a oni mu veliju, da je tu bil jen človek, koj je kazal, da je nekoliko pošt morja izgorelo. A on odgovori, da on ne zna, neg to sam vidil, da je čuda foringašov pečenih rib peljalo. I vezda su mislili, da je istina, da je morje pogorelo.

Tri brati.

Národna pravlica iz nabirke Matija Valjavca **).

Tak su bili tri brati. Vumèrl je otec a dela su dobili samo saki jeden hleb kruha, pak su odišli po svetu.

A naj mlajšega su deržali za bedaka pa ga nisu terpiti mogli. Kad bi dalko bili išli, ugladili su, pak veliju bedaku, da naj dade on svoj kruh, da ga pojeju, da, kad bu on gladen, onda oni njemu svojega daju. Onda njegovoga kruha pojeli su.

*) Zapisana kakor se slovenski jezik govori v okolici Varaždinski.

***) Ravno v tem jeziku zapisana.

Vred.

Drugi dan išli su dalje, i kad bi ugladili ovi dva brata jeju svoj kruh, a bedaku ne daju nikoj. Ov jim veli: zakaj meni vi ne date kruha kaj bi jel, a vi ste mojega pojeli? Brati mu veliju, ako oče, da mu kaj daju, naj si dá oči izkopati, onda budu z njim prosili i jesti dobili. Ovaj bil je gladen pa si dade oči izkopati, nu brati su ga ostavili i odišli po svetu. On ni znal ni sim ni tam, i plakal se je, i došle su Vile i spominjale su se: da bi ovaj človek znal, da bi si zorjinum rosum oči namazal, bi odmah pregledal; a ov je to čul i uvek si je hadral z očmi po travi i pregledal je napokon. Dobi jednu posudu i z njim si je zagrabil zorjine vode i išel je dalje. Zestal je jednog miša, gde se je kotal, kajti bil je slep, i pita ga: kaj je tebi, miš, kaj si tak žalosten? Kak ne bil žalosten, da nikaj ne vidim. Namazal mu je oči i taki je pregledal. I mišek mu je zahvalil i rekel: bog ti plati, dok ti ja povernem. I je odišel i išel jeden falaček, pak je našel jednu čmela, gde se je plakala v prahu i kotala, kaj ni imela oči. Pita ju: kaj ti je, čmela, kaj si tako žalostna? Kak ne bila žalostna, da nimam oči i nikaj ne vidim. I ovoj čmeli je takajši namazal oči i pregledala je taki. Ova je njemu takajši zahvalila kak mišek: bog ti plati, dok ti ja povernem. I pak je išel jen falaček i je našel vuka, gde se je skoro zatukel vu šumi. Pita ga: kaj ti je? Kaže: oči mi fale, tako bludim i tučem po dervetju, da se samo ne zatučem, I vuku je namazal oči i ozdravel je, i takajši zahvali: bog ti plati, dok ti ne povernem.

Onda je išel i došel je do grada, gde su njegovi brati služili. I on je onde dobil službu, kaj je ovce pasel. I ovi brati su njega poznali, i jenkrat, kad je ov odišal na pašu, nalagali su njegovi brati gosponu, da je rekel, kaj bude sé žito jednu noč zmlatil. Gosponu se lepo vidilo to, i kazal je njemu da, ako ne bude to načinil, da bude vumorjen. On se plača pak ide van. Dojde mišek pak ga pita: kaj ti je? Ov mu sé pove. Onda mu miš veli: ti se nikaj ne boj, samo idi spat, to ti se bude do jutra gotovo. Miš je samo zavcivil i dojde toliko mišov, da je sé bilo gotovo. Dojdeju brati vidiju, da je sé gotovo, i vidi gospon i vesel je bil. Onda ovi njegovi brati neznajuči, kaj bi pak rekli gosponu, veliju, da je rekel, da bude do jutra cirkvu iz vojska zazidal. Onda on dojde dimo, pak mu poveju, ako ne bu napravil, onda bu glavu zgubil. Onda je išel na travu i plakal se je i dojde čmela i veli mu, da naj ide spat, da vre prež njega napraviju. Onda dojdeju puno čmel i su iz vojska napravile cirkvu. Ponoči se je gospon stal i prestrašil, da je sé svetlo bilo, i poslal po inoša in pelal ga dole vu cirkvu, i oltari i sé je bilo gotovo, i Jezuš, Marija i Josef na velikem oltaru. Onda kazali su brati gosponu, da je rekel, da bi toliko zverine dotiral, da ne bi v njegovom dvoru stale. Opet mu veliju kakti predi, da, ako ne bude to načinil, bude vumorjen. On se plače, dojde vuk i mu veli: nikaj se ne boj, to bude sé načinjeno. Ja vre v jutro doteram, a ti mene počekaj vu jutro v zorji. I tako je bilo. Vuk dotera puno zverine. Ov ga počeka i vuk mu kaže, da naj sedne na njega. A gospon videči toliko zverine, maše z rukum, da je dosta, da ne treba je terati. A vuk kaže: samo teraj. I zverad razdrapala je njegove brate, a gospon je njega vu svoju hišu pozval i pital, kak je to on sé včini. I je povedal, kak su mu brati kruha pojeli, kak su mu oči izkopali i ostavili ga. I gospon mu dá svoju hčerku za supругu, i načinili su gosti, i ja sem tam bil, i još dan danes rad idem tam, gde su gosti.

Ta nek ide v koš gde jih ima još.

Prislovice.

Nabral v Istri Jak. Volčič.

Nova vréča nova sreča.

Ne pazi, ča ti reče, nego (ampak) ki ti reče.

Prijela je gospa žmul (kozarec), pak si je naterla žul. (O mehkužneš!)

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčiji. (Dalje.)

Spisal Matija Majar.

Stara Srbija se je razprostirala od doljne Moesije, sedanje Bulgarije, daleč proti zapadu do samega jadranskega morja i do krajin okolo rék Bosne, Drine, Verbasa, Neretve, Morače (Bojane) i se je delila na sedem pokrajin, to je, na vlastno Srbijo, Bosno, Neretvo, Zaholmje, Travunje, Konavljje i Duklo. Slaveni serbski so pomagali Gerkom izpoditi Avare iz zemlje i so imeli svoje vlastne vladarje, župane, vendar pod verhovno vlastjo gerško. V vlastni Serbii je prebival véliki župan i ostali župani so bili njemu podčinjeni. Kristijanstvo se je razširilo zgodaj med njimi. Slavna bratra rojena iz Soluna: Konstantin (potle imenovan Ciril) i Metod sta vpeljala službo božjo i vse obrede v slavenskem jeziku, zato se ko slavenska apostola visoko častita. Sveti Ciril i sv. Metod sta tudi početnika slovstva slavenskega. Daleko veči del naroda našega se služi pismen ciriljskih, po sv. Cirilu tako imenovanih, namreč: Serbi, Bulgari i Rusi vsih vkupej blizo 54 milijonov. Še pololatinsko i poloslavensko govoreči Romani v Moldavi i Vlahii živeči se služijo cirilice.

Od prvih knezov ali županov serbskih se zvonaj imen malo vé. Najstarejši vladarji serbski z imenom nam znani so: Vojislav, Radoslav, Prosegoj, Vlastimir (870), Muntimir, Strojimir i Gojnik (l. 880), Privislav (l. 890), Peter Gojnikovič, Pavel Brankovič (l. 911) i tako dalje. Tukaj hočemo samo nekatere naj imenitnejše imenovati.

Beli Uroš leta 1120 pravče kraljevskega serbskega rodu Nemanjeva. Iz njegovega rodu je bil preslavni

Štefan Nemanja, je počel vladati leta 1165 i je vladal 36 let, je osvobodil Srbijo od verhovne vlasti gerških cesarjev, ustanovil mnogo samostanov (kloštrov) i je umerl menih l. 1200. Ž njim se počne jasneja i slavneja dôba povestnice serbske. Stareji njegov sin

Štefan Nemanjič, Pervovenčani, je prvi dobil od papeža rimskega kraljevski naslov i krono pod to pogodbo, da pristopi k rimski cerkvi i bil l. 1217 prvi za kralja serbskega venčan (kronan), zato se imenuje „Pervovenčani“. Naslov njegov glasi: „Štefan božjeju milostiju Serblji, Dioklei, Tribunii, Dalmaciji, Ohlumii venčani kralj“. Mlajši njegov brat sveti Sava je prišel za prvega nadvladika (arhiepiskopa) serbskega, je ustrojil duhovništvo serbsko; i venča svojega bratra kralja Štefana vdrugeč za kralja na prestol serbski leta 1222 i to po obredu cerkve pravoslavne, ga pomaže s svetim oljem, ga ogerne z braganico (purpurnim plajšem) i mu položi na glavo krono kraljevsko, ktero je sprejel od cesarja gerškega. Prestolno mesto je mu bila Rasa, sedajni Novi Pazar.

Štefan Uroš II. Véliki kralj, je kraljeval od leta 1237 do 1272 ter razširil Srbijo do morja jadranskega. Običaji i načini življenja so bili tadaj v Serbii še priprosti, Serblji sami pa slavni i junaški. — Uroš je naumel oženiti sina svojega Milutina z Ano, hčerjo cesarja gerškega Mihaela Paleologa. Car pošle ljudi na ogled, da vidijo, kaka je zemlja Srbija i kaki so tam običaji, i ali bodo mogli njegovo hčer od matere po cesarsko opravljeno tam tudi po cesarsko sprijeti. Poslaniki gerški najdejo, da je v Serbii vse priprosto i na srednjo roko, vidijo, da stareja snaha kraljeva sedí i prede volno i da je priprosto oblečena, slišijo, da se kralj čudi njihovi dragi opravi, i da Serblji od lova živé i da nemajo ne polikanih miz, ne stolov, se vernejo v Carigrad, povejo to cesarju i svatba se je zaostavila. Zani-kerni i mehkužni Gerki so gledali več na obleko, kakor na hrabri i častiti značaj serbski.

Štefan Milutin Uroš III. imenovan kralj Banjski od samostana banjskega, kterega je ustanovil, je vladal od leta 1275 do 1321, je bil verlo mlad, ko je stopil na

prestol kraljevski. Pravijo, da je od početka razuzdano i pohotljivo živel, pa gotovo je, da je pozneje modro vladal, Srbijo razširil i povečal, znal dobro obderžati v svoji zemlji mir i red i je dobro umel oddaljevati vojsko od svoje države; je sozidal mnogo cerkev, samostanov i bolnišnic, je okrasil, povečal i utverdil samostan Hilendar na Sveti gori (Athos), kupil i mu daroval njive i vinograde; tako je sozidal v Carigradu na mestu Prodromu samostan i bolnišnico i kupil za njega zemlje, tako tudi v Solunu i v samem Jeruzalemu. On je duhovništvo bolje uredil; nadvladika Sava II. je prestavil metropolijo serbsko iz Užice v Petj (turški Ipek) i zvonaj tega je ustanovil 15 eparhij (škofij). Njega je nasledoval:

Štefan Uroš IV., kralj Dečanski (l. 1321 do 1336) imenovan tako od slavnega samostana Dečane, kterega je on sozidati dal i kjer tudi v prekrasni cerkvi svetega Mihala za vélikim oltarjem pokopan leži. Samostan dečanski je jedini od samostanov serbskih, kterega Turki niso razdjali, ker je po mnogih prigodbah od starodavna spričano i poterjeno, da vsaki Turk se mertev zvali, kateri bi samostanski prag prestopil. Njegov sin kraljevič Štefan Dušan se nekako z očem zavadi i spiple, bilo je tudi nekoliko hudobnih podpihovavcev. Priverženci kraljevičevi proglasijo njega za kralja serbskega, oče udari z vojsko na njega, pa se spet pomirita. Pozneje kraljeviču spet nekaj zamerzi, skoči na orožje, obkoli z vojsko očeta, ga vjame, pa ga zgrevá in prosi očeta za odpuščanje. Draživni boljari pak boječi se, da bi se sin z očetom ne pomiril, nagovoré kraljeviča, da očeta, kralja dečanskega, zaprè; on to stori, ponoči pridejo neki ljudi h kralju Štefanu dečanskemu i ga zadavijo leta 1336. V smertnih težavah umirajoč proklinja sina svojega i vse njegovo pleme. Strašna tota kletva se je, žalibog! pač dosta berzo spolnila. Sadaj je prišel na prestol serbski njegov sin

Štefan Dušan, Silni, prvi car serbski, izmed vseh vladarjev serbskih naj mogočnejši, zato so ga imenovali Silnega. Vladal je od leta 1336 do l. 1356 i to je naj slavnejša dôba povestnice serbske. Vojskoval se je 13krat srečno z Gerki, jim vzel celo Macedonijo i Tesalijo do mesta Soluna, je pribojeval na sam otok Negroponte (Evboea) i je že hotel obleči Carigrad, tudi Bulgarijo si je prisvojil i hrabre Dalmatince je premagal. Sadaj se je proglasil za cara serbskega; v Prilepu si je sozidal grad i velikolepno stoloval i caroval, kakor cesarji v Carigradu; je razdelil državo na namestništva, postavil svojega sina za vladajočega kralja v stari Serbii od joniškega morja do Donave, do Skopja i reke Vardara. Leta 1349 je izdal serbski zakonik (Gesetzbuch), je postavil vlastnega patrijarha za Srbijo i poslednjič je gerškega cesarja Jana Katakuzena tako obkolil i obsedel, da si ni vedel več pomagati, i je poklical Turke na pomoč, sebi i kristjanstvu celému za šibo božjo. Dušan se je podal z vojsko 80.000 vojakov močno proti Carigradu i mislil ga prisvojiti i zatem se proglasiti tudi za carja gerškega i bulgarskega; pa na tem vojniškem potovanji je umerl za merzlico. Njega je nasledoval njegov sin

Uroš V., drugi car serbski (l. 1358 do 1367), človek slab. Namestniki serbski od Dušana postavljeni so počeli ukrepljevati svoje grade i tverdinje i poslednjič ga niso hoteli več spoznati za cara svojega. Največ se je zanašal na namestnika donavskega Vukašina, ga je postavil za kralja, zadržavši za se samo dostojanstvo carsko. Vukašin je bil vseh zmotnjav v Serbii kriv, pa Uroš ni hotel poslušati pametnih ljudi i ljubiteljev domovine, da bi se otrešel Vukašina, temoč je pri njem prebival i samo njegove svete poslušal. Vukašin pelja nekega dne Uroša na lov i ga ubije na Kosovem polji. Tako je izumerl Nemanjev kraljevski i carski rod, kateri se je 212 let obderžal na prestolu serbskem. Sadaj stopi na njega vés neznan človek

Vukašin, kateri je pak leta 1370 sam proti Turku poginil. Njegov sin je povestni kraljevič Marko, opevan v mnogih serbskih pesmih národnih, velik junak pred Bogom.

i svetom — vendar se je on deržal Turkov i je njim služil. Tudi Slovenci imajo še sadaj pesmi kraljeviča Marka; pri ziljski dolini na Koroškem se poje:

Turči pod gradom dirjajo,
Po knezu Marku barajo

Tukaj je on znan samo ko knez; napev je verlo vesel in je popotnica (Marsch). (Dalje sledí.)

Kratkočasno berilo.

Pobratimstvo.

Med slavijanskimi narodi, posebno ilirskimi, je še veliko šeg in navad, ki so se ohranile iz prestarih ajdovskih časov. Kerščanska duhovščina jih je vendar pustila med ljudstvom in jih še nekako posvetila; menda za to, ker so bile v narodnim značaji in njegovim bitji tako vraščene, da jim ni bilo moč do korenin.

Med te običaje štejejo pobratimstvo, kakor je na Černigori, v Bosni in po Serbii v navadi. Dva, ali tudi po trije mladenči storijo skrivno zavezo, ki je nerazločivna za vse žive dni, tako, da drug drugiga zapustiti ne smé, naj se jim zgodi, kar rado. Pobratimi se zovejo. Ko je zaveza storjena, gredó pred svojiga mašnika in mu povedó svoj sklep. Obredno oblečen jih sprejme pred oltarjem. Opomni jih težkih dolžnost, ki jih imajo pobratimi med sabo; da si imajo namreč biti drug drugimu prijazni in zvesti; v vsaki nevarščini na pošteni pomoči, in da v sili morajo tudi krí in življenje dati za pobratime, nasproti pa, da naj se za vse pregrešva med seboj oistro sami kaznujejo. Na to sprejme duhovnik njih obljube, in jim narekuje prisego, ktero novi pobratimi za njim izgovarjajo. Ko je to storjeno, prinese cerkovni služabnik kupo dobriga vina, in slednji pobratim si rani desno roko do nekoliko kapljic kervi, ki jo stoči v vino in popijejo ga v poterditev svoje zaveze. S tem je pobratimstvo sklenjeno in uterjeno. Mašnik jih še blagoslovi po šegi svoje cerkve ter jih spusti spred sebe. Od te dóbe ni nobeden več sam svoj, temuč vsi so eno telo, ena duša.

Take zveze so med ljudstvom zelo čislane in spoštovane in le malokdaj je slišati, da bi kak pobratim, svoji prisegi nezvest, se izneveril svojim pobratimam. Ako se kaj takiga zgodi, dopade nezvestiga strašna kazen in sicer od pobratima tega, ali uniga.

Izgled tega bodi prigodba, ki se je zgodila leta 1838 blizo Srebernika v Bosni. Povém jo, kakor sem jo slišal iz ust nekiga Bosnjaka v Karlovcu.

Trije mladi Sreberničani so se bili leta 1829 pobratimili. Kaj složno in prijazno so živeli. Nikoli ni bilo viditi kteriga teh čeverstih junakov samiga, naj so že bili domá, ali naj so se potikali po sreberniškim pogorji, kjer so si bili kolibo postavili. Stali so junak do junaka, če so ropali po avstrijski granici, ali če so se ruvali in bili s turškimi vradniki in spahovljani, ki so ubogo rajo (kristijane) derli, harač pobiraje. Marsikako junaško je ljudstvo od njih vedilo, in deleč okrog so slovéli Vasilij Obrič, Volk Jugovič in Ivo Milanovič. To namreč so bile njih imena.

Leta 1836 so prišli iz svojiga zakotja v Srebernik na veselje, ki se tam vsako leto obhaja in na katero vsi planinci privrejo. Vidili so tam Milico, hčer uboziga kupca. Nekako šestnajst let je bila stara in divno lepa; rasti tanke in visoke, kakor jelka na gori, obličja milišiga, kakor Vila na planini. Pa obnašala se je tudi tako, da ji nobena ni bila kos izmed vsih deklic tistiga kraja. Nobena ni znala slajši v tamburico udarjati in narodnih pesem lepši popevati, nobena zališi bosanskiga kola voditi, tudi ne umniši in priljudniši govoriti. Zlasti njen pogled in nasmehljaj je bil tako čarovit, da je vsa možka mladost za njo hlepela, in da so jo tovaršice nemilo pogledovale. Je li tedaj čudo, da so se tudi naši pobratimi va-njo zagledali, in da je vsak svojo serčno rano nesel domú v planinsko zakotje? Pa zvesti pobratimski prisegi niso nič prikrivali in vsak je tovar-

šema povedal svojo vnetost do zale Milice. In čeravno so si bili zdaj zoperniki v ljubezni, so ostali vendar serčni prijatli. Zgovoré se vadljati za Milico, in sicer tako, da bi ne bilo moč, kaj slepariti v tem. Sklep ugovora je bil, da, komur bo sreča vergla, naj si deklico sprosi od očeta v brak (zakon).

Gredó tedaj, in vsak si vstrelí divjo gos. Po tem splezajo na visoko peč blizo goste šume. Tam privežejo gosém trak na noge, vsak druge bóje, Vasilij beliga, Volk zeleniga, Ivo rudečiga, in se skrijejo v šumo. Kmalo zapazijo órla, ki se je sukala krog skale po zraku, plane na gosí, se urno spet vzdvigne v zrak z gosjó ter zgine v daljnem pozračji. Ivanovo gos z rudečim trakom je bil odnesel. Vadlja je bila Ivanova in tedaj tudi zala Milica. Ni dolgo snubil, kmalo jo je dobil od uboziga očeta v zakon.

Pirovali so po šegi Jugoslavijanov dolgo, in Vasili in Volk sta se radovala Ivanovi sreči. Posebno Volk je bil vesel, je pí in kolo vodil, da je bilo kaj! Vidilo se mu je, da je vso ljubezen v nemar djal, kakor poštemu pobratimu gré, ki ne gazi svojih obljub. Po piru gredó z nevesto v svoje zakotje na pogorje domú, in Vasilij in Volk si postavita novo kolibo blizo stanovanja mladih zakonskih.

Pa Volk Jugovič je bil ljubezen do Milice le prikril. Kmalo jo jame zalezovati polu strasti in slasti. Milica je svojo zvestobo v nemar pustila, in dolgo časa sta živela v pregrešnim znanji. Toda tega ni nihče spazil, bodi si, da se je Ivo na svojo ženo zanesel, ali pa, da je Vasilij mislil, Volk je tako zvest pobratim, kakor je sam bil. Vendar kmalo zgine Volk, zapustivši Milico in svoja pobratima. Menda ga je vést pekla, ali se je pa spomnil pregovora, ki pravi: „Ni temniga kota na sveti, ki ga nikoli dan ne razsveti“. Češ, reč bi se nazadnje vendar le razglasila. Pa naj si bo, kakor rado. Dolgo ni bilo ne duha ne sluha po njem. Stopil je bil v družestvo, ki se je v avstrijsko granico na rop napravljal. Pa trud in težave roparskiga življenja niso zadušili njegove strasti, in kdarkoli so se roparji vernili domú, se je on prikradel na Sreberniško pogorje. Ko je začutil, da Ivana in Vasilija ni bilo pri domu, se je vselej skrivoma splazil v Miličino prebivališče.

Neki dan pozabi pri nji svoj nož. Kmalo na to stopita Ivan in Vasilij v hišo. Vasilij, nož zagledati, ga urno pobere, ter vtakne za pas. Ivo tega ni nič vidil, in kmalo spet ven gré. Ko je bil Vasilij samši z Milico, ji pokaže nož, rekoč: „Ta handžar je Volkov, in vendar ne biva Volk v naših planinah“. Milica je plašno rekla, da ne vé, odkod da je v njeni hiši, in nadležno je prosila nič ne povedati možu, da se kak sum ne obudi v njem. Vasilij ji je to obljubil, pa le, ker ni hotel Ivana žaliti. Na tihem je to in uno pozvedoval per kozarjih, ki so tam okoli pasli. Zvé, da so Volka že večkrat na pogorji vidili, kar je bil na videz zginil, in še to, da se včasi kradoma iz Ivanove kolibe priplazi.

Tisti dan po svetim Petru in Pavlu so našli o ranim zoru Volka Jugoviča mertvega pred Ivanovo kolibo. Trikrat ali štirikrat je bil preboden s handžarom, ki je pri njem ležal. Vsi so rekli, da je njegov, in da se je sam umoril. Pa kdo bo samega sebe trikrat s handžarom presunil!? Milica je molčé trepetala; sej je vedila, kdo je handžar bil našel. (Konec sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Šembida pri Ipavi 22. avgusta. Ljube Novice! Iz mnogih krajev nam naznanjate, kakošna je letošnja letina in njeni pridelki, le iz vipavske doline še niste nič povedale. Naj Vam torej jez, sin pridnega kmeta in gospodarja, pišem, kako se kaj pri nas v Šembidu godí. Škoda, da nas je enmalo toča zadela, sicer bi se kaj možko hvaliti zamogli. Pa pri vsem tem še terta lepo obeta, tako, da pričakujemo kar dobre bendime. Grojzdje je lepo, ker na moč ga kuha toplo sonce, in kar je še posebno veselo, prav prav malo tertne bolezní je ne le po plantah, temuč tudi po goricah

pridni gospodarji že davnej gipsajo — gnoja v hlevih ali na gnojnih gipsati se niso še lotili. Naj bi tudi tega ne odlašali! Gotov dobiček jim bo! Mavec ali gips, če se potrosi včasih po gnoji, zadržuje naj rodovitnišo gnojno moč, ktera sicer izpuhti in je pod imenom „gnjilca“ znana; mavec zadržuje presilno vrenje gnoja in ga ohrani, da ga ni vsaki dan manj. In vse to se opravi s kakimi perišči gipsa, kateri ni drag, in stroške povrača 10krat ali tudi 20krat.

Naj bi tedaj naši gospodarji tudi gipsali gnoj, kakor gipsajo deteljša!

Za domače potrebe kaj.

Kako ravnati, kadar človeka griža napade.

Iz več krajev Krajskega slišimo, da bolehajo ljudje zlasti pa otroci za grižo, in da jih je tam pa tam že nekoliko pomerlo. Znabiti da je bolezen razširjena tudi po sosednih naših deželah, ker mali in veliki serpan in pa kimovec so tisti trije meseci, v katerih rada razsaja. Zatega voljo bi utegnili prav biti, da našim bravcem povemo, kako se ravnati v ti bolezni, dokler zdravnik ne pride. Toliko potrebnije se nam pa zdí par besedic govoriti od te bolezni, ker smo se te dni na potovanji po Gorenskem sami prepričali, kako grozno napačno ravnajo nekteri ljudje v ti bolezni; vroče močno vino, černo kavo (kofè) in pa cimmet skupaj zmešajo in tako pijačo dajejo grižavim, od katerih že sama kri gré. To pa je ravno olje v ogenj! Zakaj? bomo berž razjasnili.

Griža se mora ločiti od navadne driske. Čeravno ste si v tem enake, da človeka na blato gonite, ste si vendar v poglavitnih stvaréh kakor noč in dan različne. Ni sicer nikoli in pri nobeni bolezni naš namen, ljudem zatega voljo kakošen poduk dajati, da bi sami sebe brez zdravnika ozdravljali, ker to je nevarno, kakor da bi otroku nož v roke dali. Vendar se bo po danih svetih lože ravnal, kdor ima saj poveršen zapopadek: kaj je prav za prav tista bolezen, ki nas nadležuje.

Griža je vnetnica ali prisad črev; debele čreva, posebno pa mastno ali ritno črevo so pri griži vnete. To je prvo in poglavitno, kar vsem, ki so za grižo bolni ali ki imajo z grižavimi opraviti, želimo prav terdno v glavo in serce vtisniti; nadjamó se, da potem, ko bojo to vedili, bojo lahko razumeli, kaj je pravo in kaj je napačno pri ozdravljanji. Griža je vnetje črev! še enkrat ponavljamo; tedaj je v črevah ogenj, v črevah gorí; — kdo bo tedaj, kdor ima zdravo pamet in noče bolnika umoriti, si upal svetovati ali dajati grižavemu kaj takega, kar ta ogenj še huje podpihuje, postavimo, vina, vinskega cveta, kave, cimeta ali kakoršne koli stvari, ktera razgreva in draži vnete čreva!

Res je, da ne pride griža vselej mahoma, ker včasih ene dni bolnika le driska goni, ktero je že marsikdo zaterl in odpravil s kako vinsko in vročo pijačo. Al brez zdravnikovega sveta je nevarno kaj takega vžiti, zakaj me je med drisko in grižo ne more spoznati, kdor ni zdravnik. Gotove znamenja griže pa so: Bolnika mrazi, potem ga pa začne vročina kuhati bolj ali manj po stopnji bolezni; šiplje ga večkrat, pa ga spet jenja; na blato ga dere bolj ali manj pogostoma, včasih v 24 urah 10krat, 20krat, včasih tudi 100krat; od njega gré izperva rujavkasta, zelenkasta, rumenkasta, redka in smerdljiva soderga; kmali letí kakor voda od njega, potem žlezasta stvar, včasih plavajo kakor bele cunjice po blatu, večkrat je blato s kervjo zmešano, rada pa gré tudi sama čista kri od bolnika, po malem, za eno ali dve žljici na enkrat; tudi gnoj se izceja. Zato je griža dobila različne imena po tem, kar od bolnika gré: bela griža, rudeča (kervava) griža, črna griža itd. Je pa tudi griža in sicer zlo nevarna, pri kateri od bolnika nič ne gré, tiši ga zlo in napenja se zlo, pa nič ne pride od njega; to je tako imenovana suha griža in znamenje, da je vnetje po ritnem črevesu hudo in da se bolniku zapeka po črevih.

Ravno to tišanje, ki bolnika sili, da bi včasih v eno mero na posódi sedel, je eno poglavitnih znamenj griže, pa tudi tega, da je mastno črevo vneto.

Naj bi tedaj naši bravci si prvič to dobro vtisnili v glavo, da griža je prisadna ali vnetična bolezen.

(Konec sledí.)

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčiji. (Dalje.)

Spisal Matija Majar.

Turek je že skoro vse južne kraje osvojil, kateri so se nekadaj šteli k Serbiji; tu je stopil na carski prestol serbski v stari Serbiji

Knez Lazar (od leta 1371 do 1389), bivši pod Dušanom namestnik sremski i bačvanski, vladar krepek pa nesrečen; premésti prestol svoj v Prizren i venča (krona) se na prestol serbski i proglašuje se za cara serbskega, pa iz ponižnosti se ni nazival kraljem, temoč samo knezom. On spozna nevarnost, ktera je žugala od Turkov Serbljem i vsem kristjanom, da bodo danes ali jutri vse premagali i podmanili, ako se jim združeno i krepko od početka ne zoperstavijo. Zato povabi vse sosedne narode v zvezo zoper Turke: Tverdka, kralja bosanskega, Sišmana, kralja bulgarskega, Balza albanskega, i Jana Kastriota skutarskega. Ko turski sultan Murat to zvé, se vzdigne z vojsko zoper kneza Lazara i njegove zveznike. Slavenska združena vojska se zbere na Kosovem polji 100.000 mož močna, Turkov je pa bilo 300.000. Obedve vojski, serbska in turška, se postavite na polji Kosovem jedna blizo druge; obedve se bojite osodno bitvo zgubiti; obedve se nadate, jo dobiti. Naj žalostnejši i naj nesrečnejši den v vsi serbski povestnici je 15. den junija leta 1389 — den nesrečne bitve na polji Kosovem.

Ravno ko ste vojski tako jedna proti drugi stale, se vname prevelika medsebojna nevošljivost v serbskih poglavarjih i se pooblasti velika nenavist najglavnejših serbskih vojvodov; zvlaste se spreta i zavadita dva zeta kneza Lazarja, Vuk Branković i Miloš Obilić zavoljo svojih žen. One ste se namreč hvalile z možema svojima; vsaka je terdila, da je nje mož močnejši i hrabrejši. To zelò razdraži Vuka i on se začne truditi, da bi očernil Miloša knezu, tASTU njunomu. Ravno ko ste vojski jedna proti drugi stale, pripoveda mu Vuk lažljivo, da je Miloš namenil izneveriti i izdati cara i carstvo. Knez Lazar je verjel to Vuku i osramoti Miloša javno pri gostii tisti den pred bitko kosovsko i imenuje ga, da je nevera i izdajavec. Miloš se razjari i razserdi na to, vstane od mize i reče: „Jutri bodemo vidili, knez! kdo je zvest, kdo je nevera i izdajavec — izdajavec sedi zraven tebe!“ Ko zjutra den zasvita, vstane Miloš, vzeme seboj še dva prijatelja Milana Topličana i Ivana Kosančića i odide v tabor turski, noseč sulico k zemlji obernjeno na znamenje, da se hoče Turkom predati, i terja, da ga pusté k samemu sultanu Muratu pod šotor, pa da stori, kar je naumel. Ko stopi pod šotor sultanov, se pripogne, da mu poljubi (kušne) roko, al v tisti mah potegne skrit nož iz nederja i prebode sultana Murata tako, da so mu se izsule čreva iz trebuha. S tem je hotel zmešati i ostrašiti vojsko turško, i Serblje, ko bi to zvedili, bolje pobuditi, da serčneje planejo na Turka. Pa vojska serbska, neznaoč, kam se je Miloš podjal, misli, da je zares prešel k Turkom i izneveril i izdal cara svojega, se nekako zbuni i zavzame. Ko stopi Miloš iz šotora Muratova, ga Turki zagrabijo, premagajo i zvežejo. Sadaj je divjala i žurila bitva naj okrutnejše. Voj (Schlachtflügel), kteremu je zapovedoval knez Lazar sam, se je deržal verlo hrabro, pa drugi, kterega je vpravljal Vuk Branković, nagne bežati; sam Vuk je bil prvi, kateri je z ostrogami podbadal svojega konja, da izdirja iz bitke. Blizo ob osmih zvečera se vtrudi konj, kterega je jezdil knez Lazar; zato skoči raz njega, da bi se vsedel na drugega. Vojska, vidivši

popred kneza Lazarja v jedno napredovati i sadaj zgubivši ga iz oči, misli, da je ali poginil ali tudi on pobegnil, osupne i pomeša se, i v tej zmešnjavi počne bežati. Lazar skoči, pred ko more, na drugega konja, počne klicati Serblje, da naj ne bežijo, al zmotnjava je prišla že tako med vojsko, da je knez Lazar sam moral bežati. Konj mu se spotakne i knez Lazar pade v neke zibe (močal) i tam ga vjamejo Turki i ga peljejo v šotor k Muratu, kjer je tudi Miloš zvezan ležal. Murat umerje še tisti večer, kneza Lazarja i Miloša ubijejo Turki tudi še tisti večer.—Tu na Kosovem polji so poginili naj znamenitejši serbski junaki, med njimi tudi stari slavni Jug i njegovih devet sinov Jugovičev. Bitka Kosovska izgubljena, sila Serbska zlomljena. — Še dnešen den spomenjajo Serblji z otožnim i ranjenim srcem bitvo na polji Kosovem, spomenjajo i opevajo v svojih milo-krasnih pesmih narodnih tako živo, kakor da bi se bila še le včera prigodila. Tudi priprosti Serb vé pripovedovati, kako se je vojska serbska v boj spremala, — opisuje živo, kako so serbski vojvodi i poglavarji v svoji krasni narodni opravi i obleki ponosno dirjali proti Kosovemu polju, — kako so svilene zastave (židane bandera) serbske se vile v zraku; vé imenovati kraje na Kosovem polji, kjer je ta ali uni junak ali vojvoda poginil. (Dalje sledi.)

Kratkočasno berilo.

Pobratimstvo. (Konec.)

Kmali se je ta prigodba razvedila, in tudi Sreberniškemu poglavarju so jo sporočili. Poslali so Vasilija do njega. Ne-strahoma gré in stopi pred mestniga béga. Ta je bil Bos-njak stariga plemenitiga rodú, pa po veri muzelman. Pu-stijo ga predinj, ker pravi, da ima važno novico povedati. Stopi v sobo, in se po šegi kristijanov verže pred oblast-nikam na obličje ter pravi: „Poslali so me, Ti povedat, da je na pogorji pred Ivanovo hišo Volk Jugovič ubit. Povém tedej, kar so mi naročili. Pa prosim ponižno, dovoli mi, po-glavar, dalje govoriti; jaz vé m še več. Ubijavca poznam. Jaz sam sim ga ubil! Stori z mano po šegi in pravici. Pa dopolni mi dvojno prošnjo: nikar ne kliči k sodbi Ivana Milanoviča, in „starci“ naj me sodijo po naši šegi“.

Poglavar mu reče vstati, in mu vse natanko dopove-dati. Neboječ je ob kratkim vse razložil in pristavil: „Stori tedej z mano po pravici, pa ne pozabi mojih prošinj“.

Mestni poglavar, čeravno je bil mahomedan, kakor večidel bosanski plemenitniki, je uslišal Vasilijeve prošnje. Ni izročil preiskave in sodbe v tej reči turškemu sodniku, ampak je sklical „zbor starcov“. Ta zbor je nekakšina „porota“, sestavljena iz trinajstih sodnikov, ki se volijo iz-med najstarih glasovitih kristijanov v mestu. Zbor je bil sklican na nedeljo. Starci gredó k sveti maši in prisegi v cerkev in od ondot v sodnišče. Tam je povedal vsak svojo starost, in naj starji med njimi, sivúr pri šest in devede-setih letih, je bil sodnikam za „očeta“ postavljen. „Oče“ se usede na nekoliko višji stol, in drugi na nižje krog njega. Pred njimi je stala miza s sveto razpétjo (krucifiksam), na strani pa je stal mašnik v cerkveni opravi.

Zdaj pripeljejo zatoženca. On poklekne ponižno pred duhovnika in pravi: „Zarotim se pri živim Bogu, de ne pojde laž iz mojih ust, ampak de bom čisto resnico govoril“. Ta mu odgovori: „Gorjé tedej tebi vekomaj, ako se kaj zlažeš! Vstani, in daj odgovor njim, ki jih je Bog poslal, te sodit“.

Vstane Vasilij in se oberne proti sodnikam, ter pravi: „Čast in poštenje Vašim letam; čast in slava Vašim sivim glavam, očetje! Morebiti ste tudi Vi pobratimi, in veste, kakšine dolžnosti naklada ta sveta zaveza človeku. Jaz, Vasilij Obrič in Volk Jugovič sva bila pobratima, — in ven-dar sim jaz, Vasilij, svojiga brata, Volka Jugoviča, ubil, in terdno terdim, da nisim kriv. — Bog bodi njegovi ubogi duši milostljiv!“

Oče sodnikov: „Nisi kriv? Kako je to mogoče? Povej, zakaj si ga ubil?“

In s kerpkim, terdnim glasam je povedal starcam vso prigodbo, zvesto in resnično na las, in je pristavil: „Da! prepričan sim, da se je bil Volk izneveril, da je bil sveto pobratimsko zvestost v nemar dal. Izdal je mojiga in svo-jiga pobratima Ivana Milanoviča in mi je studno sramoto storil. Sveto pobratimsko prisego je zlomil, on ki je moja in Ivanovo kri pil pred božjim oltarjem, on je svojo zapadel; za to sim ga umoril!“

Oče sodnikov: „Povej, kako si ga ubil?“

Vasilij: „Zarano sim tisto jutro vidil orla nad svojo glavo v zraku. Zdelo se mi je, da me opominja maščeva-nja, in djal sim: Čas je, da maščujem svojiga brata Ivana. Stopim do njegove hiše. Milica je bila sama, in ko zasliši, da nekdo gré, mi pride naproti. Pa kar vsa se prestraši, ko me spozná. Ojstro ji rečem: nazaj v hišo! Vedil sim, da je Volka pričakovala, in stopim za germ blizo hiše, in čakam. Kmalo pripoje Volk Jugovič, in jaz sim njegovo dušo Bogu priporočil. Nisim mu dal odloga za molitev; sej bi bila le Boga žalila in sim ga trikrat ali štirikrat sunil z njegovim lastnim handžaram. To je vse, kar vé m. Zdaj pa me sodite, očetje! Kaznite me, pa ohranite to skriv-nost do smerti, in ne razodenite je Ivanu Milanoviču. On serčno ljubi svojo pregrešno ženo, ki se še lahko verne na pot poštenja. Za-nj pa ni več sreče, ako kaj zvé. Očetje, sej Vam je znan prigovor: „Sreča je drevó, ki ne cvete nikdar dvakrat“.

Oče sodnikov: „Pa tudi ti ljubiš Milico; ali nisi Volka ubil iz ljubopitnosti?“

Duhovnik: „Gorjé tebi, ako se zlažeš; pomni prisege!“

Vasilij: „Da! duhovni oče! Ljubil sim jo, in jo še ljubim, pa nikoli ji tega nisem pravil. Zarotim se pri živim Bogu, ki me bo morebiti še danas sodil, da sim Volka le zato ubil, ker je pobratimstvo oskrunil, in ker sim sam boljši pobratim biti hotel, kakor on“.

Oče sodnikov: „Zakaj si ga napadel, ko je bil brez orožja? in ga nisi zval na dvoboj, kakor je naša šega, da bi bil Bog razsodil med vama?“

Vasilij: „Bi li bilo pobratimstvo maščevano, in Ivo Mi-lanovič, moj pobratim, maščevan, ako bi bil prisegolomni Volk mene ubil?“

In spraševanje je bilo končano. Vasilija odpeljejo. „Oče“ reče sodnikam, da naj vse dobro preudarijo, preden sodbi sklep storé; vsi vstanejo in se očetu molčeči priklonijo, le duhoven pravi: „Častiti sivoglavni možje! pomnite važniga dela, ki ga opravljate; pomnite tudi svojih sivih glav, ki že nad grobam sloné, da po vesti i zavesti razsodite, kar je prav v tej reči“. Na to tudi on umolkne.

Celo uro premišljujejo vsak za-se, kaj in kako je so-diti, in ni je slišati ne besedice. Po tem vstanejo in naj mlajši sivoglavnih sodnikov poklekne pred duhovniga, kušne sveti križ in pravi: „Vasilij Obrič ni kriv! Storil je le, kar poštenimu pobratimu storiti gré“. Vsi sivci-sodniki poklekujejo po versti in kušujejo križ, in vsi Vasilija ne-kriviga spoznajo.

In spet ga pripeljejo v sodnišče. Oče sodnikov ga pred-se pokliče in pravi: „V imenu ljudi, prav si storil; prost in svoboden si, in ne kazni vreden!“ In duhoven mu pravi: „V imenu trojediniga Boga, prav si storil, pojdi, ka-mor te je draga volja. Amen!“

Šel je v svoje zakotje na pogorje in najdel tam Ivana Milanoviča, ki je bil že vse zvedil. Obá gresta do Milice; pa nikjer je ne najdeta. Vsa preplašena se gledata in ne vesta kaj početi, kar priteče kozár, še bolj oplasen memo nju, in pové, da je Milica ravno kar skočila v brezno na planini, ki je tako globoko, da nikoli človek ni slišal kamnja na dno pasti, ako ga je va-nj metal.

Bog bodi njeni duši milostiv, je rekel Vasilij, in je s pobratimam Ivanam zapustil domačijo.

Dolgo dolgo časa ni Ivo ne besedice spregovoril; ka-kor dete se je dal Vasiliju voditi in vižati, in še le čez

ker pod kozelcem pragerhofškim se spet sledovi najdejo. Od Pragerhofa se je vlekla čez njivo in travnik, ki se imenuje „Gospodček“ in je lastnina g. farmeštra Pultskavskega, in tukaj je mogla stati nekdanja „Mutatio Pultavia“, ker se v okrožji farovških njiv in travnikov, kakor tudi njiv kmeta pultskavskega Pintarja, ostanki zidovja najdejo.

Jaz sem v družbi pultskavskega g. farmeštra V. Novaka, učenega domorodca in gorečega prijatla starinoslovnih znanost, to okrožje natanko pregledal. Ne samo zidovje, na katero kmeti pri oranji zadevajo, temoč tudi izkopani strešni cegli, železovje, svinec itd. poterjujejo, da je tukaj „Mutatio Pultavia“ stala. Tudi daljina XIII. M. P. od postaje Ragando govori za pultskavsko okolico.

Pultava je toraj stala dober četvert ure od dnešnje dolnje Pultskave. Ves svet te okolice je sama ravnica, toraj moja izpeljava imena Pultava = Ravnica verjetna.

Od Pultave je cesta se vlekla čez železno cesto in sicer pri prvi hišici železnocestnega stražnika, ktera stoji gori od pragerhofškega kolodvora, in odonod dalje po širokem petujskem polji med vesmi Stergonce in Šikole proti petujski predmestni vesi Bregu (Raan), kjer je večja stran starega Petovia stala.

Gosp. Knabl je tudi pri tej priložnosti preiskal pot od Celeje v Virunum skoz postaje: Upellae, Colatio in Jaenna, in se prepričal, da cesta ni šla, kakor je Muhar terdil, skoz Frankolovo, Stranice, Vitanje, slov. Gradec, Preval itd., ampak čez Ločič, Gorenje (kraj reke Pake) kamor gosp. Knabl Upellae postavlja, Černo (Schwarzenbach), malo Černo, kjer „Colatio“ išče, v Junsko dolino, in odonod dalje proti Virunu.

Ob svojem času bodem obé cesti obširniše popisal. Za sadaj samo izgovorim željo, da bi kak domorodec iz Kranjskega prehodil svet od Idrije do Kranja in od Ogleja do Predila, da bi vendar znali odločiti lego postaj: Santicum, Tassinemetum, ad Silanos, Saloca, Larice itd. Meni se zmiraj pot od Aquileje v Virunum čez Predil naravniša in bližja dozdeva, kakor pa skoz Notranjsko (Idrijo, Škofjokloko, Kranj itd.) Gotovo se bodo še našli sledovi te ceste, kakor se še nahajajo sledovi celsko-petujske. Res je potovanje skoz doline, močvirne, goše, hribe itd. težavno, vendar ljubezen do svojega naroda in narodnega slovstva te težave vse veselo premaguje.

Davorin Terstenjak.

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčii. (Dalje in konec.)

Spisal Matija Majar.

Na dokaz, kako neizrečeno milo i živo opevajo Serblji nesrečno bitvo na Kosovem polji, naj stoji tukaj pesem od Kosovske deklice (iz 2. knjige serbskih narodnih pesem Vuka Štefanoviča na str. 315.) poslovenjena v 2. listu Slovenije 1848.

Kosovska deklica.

(Serbska narodna pesem poslovenil C.)

Rano vstane Kosovka deklica	Na junaka Orloviča Pavla,
Rano vstane v jutro v nedeljo,	Mlad'ga zastavnika knezovega.
U nedeljo, pred ko solnce sije.	In njega je najšla v življenji.
Si zasučé prebele rokavce,	Desna mu je roka odsečena
Si zasučé jih do belih lahti.	In pa leva noga do kolena.
Vzame bel'ga kruha si na rame.	Ga premikva iz te mnoge kervce.
U roké pa dvoje verčov zlatih.	In izpira s prehladno vodico,
Nese hladne v enemu vodice.	Okrepčava z vincom ga rumenim
V drugemu pa rumenega vinca:	In zalaga tudi z belim hlebcom.
Ona ide na Kosovo ravno,	Ko junaku serce zaigrava,
Pa se seča po razboji mlada.	Spregovarja Orlovič ji Pavle:
Po razboji čestitega kneza.	„Sestra draga, Kosovka deklica!
Preobrača po kervi junake;	„Kakšna ti je tolika nesreča,
Kog' junaka u življenji najde,	„Da premetaš po kervi junake?
Ga umiva s prehladno vodico,	„Koga išeš po razboji mlada?
Mu podaja vinca rumenega,	„Ali brata, ali pa bratranca?
In pa z belim okrepčava hlebom!	„Al' sirota starega očeta?
Jo namera bla je namerila	Odgovarja Kosovka deklica:

„Dragi brate, junak mi neznani!
 „Jaz od rodu nikogar ne išem.
 „Brata ne in tudi ne bratranca
 „Ne sirota starega očeta:
 „Se li spomniš junak mi neznani!
 „Ko pri krasni Samoderže cerkvi
 „Obhajali Lazarja so vojsko
 „Tri nedelje trideset menihov?
 „Vsa je vojska obhajilo vzela,
 „Nar poslednjič tri vojvodi bojni:
 „Eden bil je Milošu vojvoda,
 „Drugi bil je Kosančič Ivane,
 „Ino tretji Toplica Milane.
 „Jaz sem ondi ravno bla na pragu.
 „Ko gre mimo vojvoda Milošu,
 „Krasen junak ti je bil na svetu,
 „Sablca se mu po cesti vleče,
 „Svilna kapa, okovano perje,
 „Na junaku pisano odelo,
 „Okol' vratú rutica je svilna,
 „Ozre se ino pogleda na me,
 „Raz se dene pisano odelo,
 „Raz se dene, pa ga meni dade:
 „Na deklica pisano odelo.
 „Da po njem se na me boš
 spomnila,

„Glej ti idem poginiti, duša.
 „U taboru čestitega kneza,
 „Moli Boga, draga duša moja.
 „Da se zdravo iz tabora vernem,
 „Tudi tebe dobra sreča najde,
 „Te čem vzeti za Milana svoj'ga
 „In ti hočem kum venčani biti“.
 „Za njim pride Kosančič Ivane.
 „Krasen junak ti je bil na svetu
 „Sablca se mu po cesti vleče,
 „Svilna kapa, okovano perje,
 „Na junaku pisano odelo
 „Okol' vratú rutica je svilna,
 „Na roci pa perstan pozlačeni.
 „Ozre se ino pogleda na me,
 „Z roke sname perstan pozlačeni.
 „Z roke sname, pa ga meni dade:
 „Na deklica, perstan pozlačeni.
 „Da po njem se na me boš
 spomnila,

Serbski narod ima več pesem prekrasnih o boji Kosovskem; prekrasna je tudi tista: Car Lazar i Carica Milica, na strani 288, pa na strani 324: Obretenije glave kneza Lazara.

Telo Lazarjevo so izkopali iz zemlje po dveh letih i 8 mesecih i ga prenesli v samostan Ravanico v Serbii i odtod pozneje v Ravanico v Sremu, kjer še den denešnji leži.

Posledice Kosovske bitve so bile strašne za ves narod serbski, za ves poluotok balkanski, za Bulgare, Horvate, za Slovence i v obče za celo kristjanstvo.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Gradca 26. augusta. F. Danes že se je pričel jenski sejm, kteri je druge leta še le 1. septembra, letos pa pred bil zastran prihoda Nju veličanstev presv. cesarja in cesarice. Zato pa se je sejm letos poprej pričel, da tiste nemarne in ognja zlo nevarne sejmske kolibe ne bojo več ob nazočnosti Nju veličanstev na velikem tergu in gosposkih ulicah stale in vozovom in memogredočim na poti, kar je naj večja nevarnost in napaka našega mesta. Za gotovo tudi zamoremo vsem ptujim tergovcem povedati, da je mestni magistrat z dovoljenjem deželnega poglavarstva zaukazal, da sejmišče že ob prihodnji pomladi ne bode v mestu, ampak v predmestji Lend, kjer je dovolj prostora in tudi v kaki nesreči ognja lesene kolibe ne bodo tako nevarne kakor doslej. Tudi misli mestni magistrat sčasoma vse lesene lope odpraviti, — tako ukaz veleva. Kako se bo pa to zgodilo, je vsem Gradčanom še zastavica. — Za sprejetje Nju veličanstev se velike priprave delajo, med kterimi je tudi prosto streljanje v tarčo v našem strelišču, za katero so štaj. deželni stanovi 100 zlatov (cekinov) za naj bolje strelce namenili. Radovedni smo tudi, kako se bo družba gazne

„Glej ti idem poginiti, duša.
 „U taboru čestitega kneza,
 „Moli Boga moja duša draga,
 „Da se zdravo vernem iz tabora,
 „Tudi tebe dobra sreča najde,
 „Te čem vzeti za Milana svoj'ga,
 „In ti hočem ročni dever biti“.
 „Za njim dojde Toplica Milane,
 „Krasen junak ti je bil na svetu,
 „Sablca se mu po cesti vleče,
 „Svilna kapa, okovano perje,
 „Na junaku pisano odelo.
 „Okol' vratú rutica je svilna
 „Na roci je ogrinjalo zlato
 „Z roke dene, pa ga meni dade:
 „Na deklica ogrinjalo zlato
 „Da po njem na me se boš
 spomnila.

„Glej ti idem poginiti, duša.
 „U taboru čestitega kneza,
 „Moli Boga moja duša draga,
 „Da se zdravo iz tabora vernem,
 „Tebe, duša, dobra sreča najde,
 „Vzamem tebe za nevesto
 verno“.

„In odšli so tri vojvodi bojni,
 „Njih jaz danas po razboji išem“.
 Al' ji reče Orloviču Pavle:
 „Sestra draga, Kosovka deklica!
 „Vidiš, duša, tiste kopja bojne
 „Kjer narviši so in nargostejni,
 „Ondi padlo kervce je junčke
 „Konju dobrem noter do stremena
 „In junaku do svilnega pasa,
 „Ondi so vsi trije poginili.
 „Rajši verni se do bel'ga dvora
 „Ne kervavi krila in rokava“.
 Vdró se solze ji na belo lice,
 Ona verne se do bel'ga dvora
 Jokaje se iz belega gerla:
 „Vsmil' se Bogu, velika nesreča!
 „Da se, vboga, za zelen bor
 primem,
 „Tudi on bi zelen se posušil“.